

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

PIGTRAAD

UDGIVET AF

KAMMERATERNES HJÆLPEFOND

AUSCHWITZ
✱
BERGEN BELSEN
✱
BUCHENWALD
✱
DACHAU
✱
HUSUM
✱
NEUENGAMME
✱
PORTA
✱
RAVENSBRÜCK
✱
SACHSENHAUSEN
✱
STUTTHOF
✱
FRØSLEV
✱
HORSERØD
✱
SHELLHUSET
✱
VESTRE FÆNGSEL

Forsiden :

Axel Poulsen:
For Danmark
Fællesmindesmærket
i Mindelunden
i Ryvangen

**Svendborg
Boghvede- og
Havregryns-
mølle**

**NORDISK FLAG
og FANE FABRIK**

Frederiksberggade 26
Tlf. Central 9752

Poul Davidsen

Fotograf
Nørrebrogade 140
Taga 1007

Fa, Johannes Fog

Trælsthandel
Lyngby Hovedgade 45 B
Tlf. Lyngby 1001

Fa. KASAN

Østbanegade 94. Ø.

Peter Poulsen

Skodborg Savværk og
Trælsthandel
Skodborg. Tlf. 31

PER REUMERT ^{A/S}

Hyskenstræde 10
Tlf. Palæ 608 - 658

KAMMERATERNES HJÆLPEFOND

stiftet 1945

PROTEKTOR: HS. KGL. HØJHED PRINS AXEL

Fondens kontor: Ordrup Jagtvej 175 (kontortid 9—12,30).

Telf. Ordrup 5075 — Postkonto 780.

Medlemmer: Iflg. fundatsens § 4 kan som medlemmer af fonden kun optages danske statsborgere, der grundet på aktiv indsats i frihedskampen i besættelsestiden har været indsat i danske eller tyske fængsler eller i danske eller tyske fange- eller koncentrationslejre. Danske sydslesvigere, der ikke har dansk indfødsret, men iøvrigt opfylder betingelserne, kan også optages, ligesom personer med norsk indfødsret, der har været bosiddende i Danmark og har øvet aktiv indsats i frihedskampen, også kan optages som medlem.

Formål: Iflg. fundatsens § 14 skal de midler, fonden har til rådighed til uddeling, fortrinsvis komme deporterede, sekundært alle de, der som følge af deltagelse i frihedskampen har været arresteret og interneret, til gode tilligemed disse sidstes efterladte. Kammeratskabshjælpen ydes til: 1) Kammerater, hvis helbred på grund af frihedskampen har lidt sådan skade, at de ikke økonomisk er i stand til at give deres børn den uddannelse, som de ellers ville have fået. 2) Børn efter faldne kammerater. — Beløbet skal fortrinsvis anvendes til at give børnene en uddannelse som den, deres fader ville have givet dem, hvis han var forblevet i live. 3) Tilskud til særlige formål udover de ovenfor under 2 nævnte til kammeraternes enker og børn. 4) Tilskud navnlig som hjælp til studieophold, rekreationsophold her i landet eller i de andre nordiske lande — og andre lignende øjemed.

BESTYRELSE

Forretningsudvalget:

Formand: Konsul, sagfører Kaj V. Dahl, Vitus Berings Plads 1, Horsens.
Næstformand: Oberstløjtnant Fl. B. Larsen, Søgård, Sønderjylland.
Kasserer: Statsaut. revisor H. C. Steen Hansen, St. Kannikestræde 10, Kbh.
Sekretær og leder af fondens kontor: Arkitekt H. Kornbeck, Ordrup Jagtvej 137, Charlottenlund.
Kaptajn Aage Eifer, Phistersvej 2 B, Charlottenlund, Helrup 2372.

Den øvrige bestyrelse:

Christensen, Allan C., assurandør, Lyngbygårdsvej 101, Kgs. Lyngby.
Damtoft, Aage E., præst, Vesterbro 76, Ålborg.
Darling, Sv., tobakshandler, Hillerød.
Fog, Mogens, professor, dr. med., Søllingsvej 17, Charlottenlund.
Fosmark, Johs., overlærer, Slagelsegade 9, 2., København Ø.
Hansen, Viggo, fabrikant, Spigerborggade 2, Varde.
Holt, Paul, seminarieførstander, Århus.
Jespersen, Otto, landsretssagfører, Søndergade 72, Århus.
Johansen, P. A., arkitekt, Bernstorffslunds allé 80, Charlottenlund.
Kjeldsen, K., oberstløjtnant, Odense.
Kæraa, Leo, tandteknikermester, Banegårdspladsen, Århus.
Leth, O., bibliotekar, Johnstrupsvej 8, Sorø.
Loft, Johs., gas- og vandmester, de Mezasvej 18, Århus.
Madsen, N. J., pastor, Kolding.
Mahler, P. E., førstelærer, Nr. Søby Skole, Nr. Søby, Fyn.
Malling-Jacobsen, A., ritmester, Kollund, Sønderjylland.
Møller, Poul, fabrikant, Skive.
Næsted, Børge, læge, Sadolinsgade 9 st. th., Odense.
Olesen, Otto W., boghandler, Randers.
Olesen, O., kontorchef, Kastanie allé 7, Herning.
Rambusch, H., landsretssagfører, Kongensgade 49, Esbjerg.
Riis, Poul, pastor, Rosenvængets Sideallé 5, København Ø. Tria 3101.
Politifuldmægtig H. Schlanbusch, Stønnekjær, Vinding, Vejle.
Thestrup, K. (M. F.), dommer, Viborg.
Thorsøe, Holger, købmand, Sønderborg.

RYVANGEN

Ikke blot på de store nationale mindedage er Ryvangen stedet, hvor tusinder af danskere sætter hinanden stævne. Også på hverdagene søger mange derud for at hædre de faldne og for at samle inspiration til dagens arbejde.

Ministersekretær, fuldmægtig E. Løwe skriver her Mindelundens historie, som vi gengiver efter det statelige tidsskrift: *Vore Kirkegårde*. De fotografiske optagelser skyldes alle havearkitekt Johannes Tholle.

Umiddelbart efter befrielsen kom daværende kirkeminister *Arne Sørensen* ind i mit kontor i *kirkeministeriet* og sagde, at de under besættelsen henrettede danske patrioter var blevet begravet i den nordlige del af ingeniørregimentets øvelsesterrain i *Ryvangel*, og at vi straks måtte i gang med at få deres lig gravet op, således at de kunne blive udleveret til deres pårørende. Familien skulle så træffe bestemmelse om, hvorvidt den afdøde skulle føres til hjemstedets kirkegård eller skulle finde sit endelige hvilested på den plads, hvor tyskerne havde gravet ham ned (udtrykket »begravet« er næsten for fint et ord i denne forbindelse). Det var samtidig af befrielsesregeringen blevet vedtaget, at der på det sted i *Ryvangel*, hvor tyskerne havde begravet de henrettede i frihedskampen, skulle indrettes en begravelsesplads, hvor de patrioter, hvis pårørende fremsatte ønske derom, kunne få deres endelige gravsted. Det var da også ganske naturligt, at nationen ved at indrette en så smuk og værdig begravelsesplads som muligt gav udtryk for sin dybe taknemmelighed over for dem, der havde sat livet ind for *Danmarks befrielse*.

Samme dag, som *Arne Sørensen* nævnedes gravpladsen i *Ryvangel*, oplyste han, at der var kommet henvendelse fra nogle i *Fredericia* boende pårørende til en gruppe af de i *Ryvangel* begravede. Det drejede sig om nogle af de af tyskerne sidst henrettede, og man regnede med, at det (hvis arbejdet hurtigt blev påbegyndt) som følge heraf måtte være forholdsvis let at finde deres grave, idet disse grave måtte antages at se forholdsvis friske ud. Straks efter samtalen med ministeren kørte jeg ud til *Ryvangel* og blev af tilsynsofficianten vist hen til pladsen, hvor patrioterne lå begravet.

Det var med en meget mærkelig følelse og med dyb betagelse af ærefrygt, at jeg første gang betrådte dette sted, noget nær de samme følelser, som mange år tidligere greb mig, da jeg året efter genforeningen for første gang i mit liv en skøn sommereftermiddag kom til *Dybbøl Banke* på en tur med Akademisk Skyttekorps.

Det må siges, at tyskerne havde valgt et sjældent godt beliggende sted til begravelsesplads for de henrettede frihedskæmpere. Det har naturligvis ikke været af veneration for disse, at de havde valgt dette sted, men fordi stedet har været så skjult fra alfar vej, at ingen har kunnet se, hvad der foregik der. Det var iøvrigt også det eneste gode, der kunne siges om stedets ydre, da dets tilstand ellers var så tarvelig, som den kunne være. En del af gravene var lige akkurat markeret med en ganske overordentlig primitiv nummerpæl af træ (billede 2 og 5), men det var langt fra dem alle, og ellers var der overhovedet intet gjort, efter at de enkelte grave var blevet kastet til (billede 1).

Dette at skulle i gang med at grave et større antal døde op, var jo en opgave, som vi i ministeriet ikke før havde været stillet overfor, og den tanke meldte sig da straks, at vi måtte søge samarbejde med *Københavns Begravelsesvæsen*. Her mødte vi al den velvillige imødekommethed, vi kunne ønske, og det blev overdraget (den senere afgående) inspektør ved *Vestre Kirkegård Chr. Beck Skrydstrup* at være ministeriet behjælpelig med opgavens løsning. Og det skal siges, at nogen bedre hjælper kunne man ikke få. Det samme gælder alle, som på den ene eller anden måde har været med i arbejdet med *Mindelunden*.

Det blev så aftalt, at inspektør *Skrydstrup* sammen med nogle af hans folk fra kirkegården skulle mødes med daværende fuldmægtig i *ministeriet for særlige anliggender Casse* og mig tidlig næste morgen, for at vi kunne prøve at finde i hvert fald den forannævnte gruppe fra *Fredericia*. Vi mødtes kl. 7 den pågældende morgen, og hvor gammel jeg end bliver, vil den morgenstund aldrig gå mig af minde. Vi prøvede efter jordens beskaffenhed at regne ud, hvor de friskeste grave måtte være, men det skulle hurtigt vise sig, at vore be-

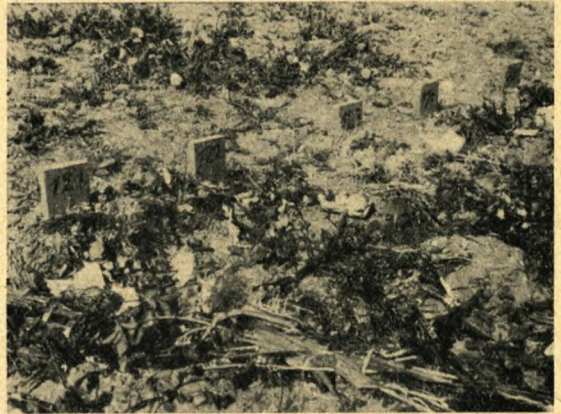
regn timer ikke holdt stik, og mærkeligt nok gik det således, at Fredericia-gruppen var nogle af dem, der senere blev fundet. Det blev hurtigt klart, at den forestilling, vi altid tidligere havde haft om tyskeres orden og præcision, også på dette område (som på så mange andre) var forkert. Da der under besættelsen fra de danske myndigheder gentagne gange blev rettet henvendelse til tyskerne om udlevering af de henrettede lig, blev dette stedse afslået, men tyskerne forsikrede samtidig, at identifikationen af de afdøde ikke ville volde nogen vanskelighed, da der ved hver enkelt var anbragt et identifikationsmærke. Dette var imidlertid langt fra tilfældet, og netop for adskillige af dem, der den pågældende morgen først blev fremdraget, gjaldt det, at der ikke var noget kendetegn. Havde der ikke tilfældigvis blandt de frihedskæmpere, som den morgen var til stede i Ryvangen, været nogle, som på forskellige ydre kendetegn kunne genkende enkelte af deres døde kammerater, havde der ikke været en eneste af de først fundne, hvis identitet straks kunne fastslås.

Vi besluttede derefter at åbne en af de ældste grave med nummerpæle, og her viste det sig, at afdøde dog var anbragt i en simpel trækasse, og at der var identifikationspapirer ved liget. Men det var kun en del af gravene, som var af denne beskaffenhed. Senere fandt vi grave, hvor 8 à 10 personer var lagt ned i samme grav, og på en enkelt af dem kunne man så finde en flaske med en seddel, på hvilken alle de pågældendes navne var skrevet.

Efter det her berettede vil det let forstås, at vi den første morgen inden længe måtte indstille arbejdet og hurtigst muligt satte os i forbindelse med *Retsmedicinsk Institut*, hvortil de først opgravede naturligvis straks blev bragt hen. Der blev samme dag aftalt et møde med afdelingschef på Retsmedicinsk Institut, dr. med. *Gormsen*, og på dette møde blev det materiale udarbejdet, som blev grundlag for identifikation af de afdøde. Samtidig blev der redigeret en meddelelse til pressen, hvori pårørende til de under besættelsen dræbte opfordredes til at rekvirere de udarbejdede spørgeskemaer i kirkeministeriet. Og sammen med disse skemaer udleveredes blanketter, hvorpå de pårørende skulle meddele, om de ønskede afdøde begra-

1

2

3

4

Billede 1—2: Sådan så pladsen ud i maj 1945, hvor de henrettede var begravet.

Billede 3—4: Mindelunden i Ryvangen i henholdsvis august 1946 og i juni 1950.

Billede 5: Gravnummerpæl med det højeste ciffer.
Sat af tyskerne.

vet i Ryvangen eller ført til hjemstedets kirkegård.

Hermed var arbejdet med identifikation sat i system, og det gik nu hurtigt for de dygtige medarbejdere på Retsmedicinsk Institut at identificere ligene, således at dette arbejde var tilendebragt inden juni måneds udgang. Der var da i Ryvangen blevet fundet 202 lig, som alle blev identificeret. Af disse 202 var 4 tyskere, eller de havde i hvert fald haft forbindelse med besættelsesmagten. Af de resterende 198 blev der for 92 truffet bestemmelse af de pårørende om, at de skulle begraves på hjemstedets kirkegård. Disse begravelser skete naturligvis på den danske stats bekostning, og udgifterne afholdtes gennem Ministeriet for særlige anliggender. 106 skulle herefter begraves i Ryvangen, og da begravelsen selvsagt ikke kunne finde sted straks, blev der truffet aftale med Københavns Begravelsesvæsen om, at kisterne midlertidigt skulle henstå i kapeller på københavnske kirkegårde. Enkelte kister blev dog efter familiens ønske hensat i *Holmens kirkes kapel*.

Medens arbejdet med opgravningen og identificeringen stod på, var man selvfølgelig også gået i gang med at få udarbejdet planer til Mindelundens anlæg. Særlig gjaldt det jo om hurtigt at få fastlagt planen

for selve gravfeltet under hensyn til det ønskelige i, at de afdøde patrioter så hurtigt som muligt kunne få deres endelige hvilested i Mindelunden. Denne opgave blev af ministeriet overdraget til kgl. bygningsinspektør, professor *K. Gottlob*, der siden hen har forestået ledelsen af hele arbejdet med Mindelundens anlæg og indretning. Ud fra det nøje kendskab, jeg har fået til professor Gottlob i de 5 år, arbejdet med Mindelunden har stået på, ville jeg være tilbøjelig til at tro, at der (ikke mindst i den første tid, efter at denne opgave var overdraget ham) kun har været få timer i døgnet, hvor hans tanker ikke har beskæftiget sig med Mindelunden. Eet er i hvert fald sikkert: Ingen kunne gå til dette arbejde med større interesse og større ærbødighed for opgavens storhed, end professor Gottlob har gjort det. Dygtige hjælpere har professor Gottlob også haft til dette arbejde, jeg tænker her særlig på arkitekt *H. P. Larsen*, der har bistået professoren med den daglige ledelse af arbejdet i Mindelunden, og stadsgartneren i Gentofte kommune, *Aksel Andersen*, der har udarbejdet planer til og forestået ledelsen af det gartneriske anlæg.

Kort efter, at professor Gottlob havde fået opgaven betroet, indleverede han forskellige forslag til gravenes anlæg og indbyrdes placering, ligesom han fremsatte forslag til indgangspartiet, idet han på et meget tidligt tidspunkt havde gjort sig klart, at den noget vanskelige forbindelse fra Tuborgvej til Mindelunden (en del højere beliggende) areal bedst kunne skabes ved en overdækket trappe eller portal (billede 6) gennem volden langs *Tuborgvej*. Det var hans tanke, at den besøgende, der kommer nede fra den travle og larmende by, ved at gå op gennem en sådan portal skulle blive alvorligt stemt, inden han træder ind på den jord, der for alle danske må være et helligt og fredfyldt sted.

De forskellige forslag til gravenes anlæg og placering blev nu drøftet i ministeriet, og man vedtog den plan, der er blevet benyttet, hvorefter gravene er anlagt i et ca. 21×68 m stort felt, opdelt i to dele (se tegningen s. 96). Imellem disse er forrest anbragt en stor fælles navneplade, på hvilken navnene på dem, som oprindeligt har ligget i Mindelunden, men som efter de pårørendes ønske er ført til andre begravelsespladser, er indhugget. Bag denne store navneplade er *Axel Poulsens* monument anbragt. Hele gravfeltet er hævet et par trin over det omgivende terrain. På dette hævede, stenlagte gravfelt fremtræder hver enkelt grav med en ophøjet stenkam. Den vandretliggende grav-

sten er anbragt indenfor karmen og er omkranset af en lav lyngbevoksning. Alt stenmaterialet er riffelhugget, bornholmsk sandsten.

Der blev ligeledes truffet bestemmelse om, at der på hver gravsten skulle indhugges afdødes navn, fødselsdato og dødsdato, eventuelt det dæknavn, hvorunder den pågældende virkede i frihedskampen.

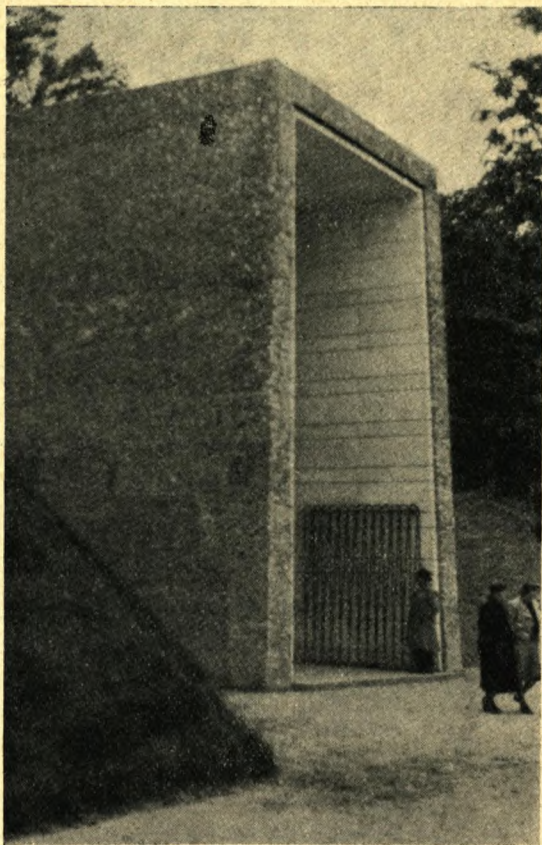
Endvidere kunne (såfremt det ønskedes) indhugges et skriftsted, en verslinie el. lign., ligesom eventuelt gruppebetegnelsen kunne anføres. Endelig er løverne og hjerterne fra det danske våben anbragt øverst på hver enkelt gravsten.

Såvel forslaget til gravenes placering som til den enkelte gravs udformning blev på et møde i kirkeministeriet forelagt en repræsentation for de pårørende, der tiltrådte forslagene, og senere under arbejdets gang i Mindelunden har repræsentanter for de pårørende haft lejlighed til at være med i de beslutninger, der er blevet truffet, idet ministeriet stedse — som naturligt er — har bestræbt sig for i så vid udstrækning som muligt at imødekomme de pårørendes ønsker.

Man var nu så langt fremme, at dagen for den store begravelseshøjtidelighed kunne bestemmes, og den blev så fastsat til en af de skelsættende datoer under besættelsen, den 29. august. Det vil være rimeligt i denne forbindelse at nævne, at forslaget til hele gangen i den store højtidelighed blev fremsat af en fader til en af de i Mindelunden begravede, og selv om arrangementet straks forekom os, der skulle forestå det, meget overvældende, blev det øjeblikkelig bestemt, at forslaget skulle følges. Dette gik (som man vil huske) ud på, at alle kisterne fra de forskellige kirkegårde og kirker, hvor de midlertidigt var anbragt, blev samlet om morgenen på *Christiansborg slots ridebane*. Kisterne var dækket af Dannebrog, anbragt på hver sin vogn, og bag hver kiste kørte på vejen fra ridebanen ud til Ryvangen en person-automobil med de nærmeste pårørende. Alle Københavns kirkeklokker ringede. Det siger sig selv, at tilrettelæggelsen af hele dette arrangement var et meget stort arbejde, og når højtideligheden den 29. august, som jeg iøvrigt ikke her skal komme nærmere ind på, fik et så godt forløb, som tilfældet var, har københavnsledelsen indenfor frihedsbevægelsen en meget væsentlig andel af æren herfor. Særlig må nævnes arkitekt (nu oberstløjtnant i den danske hær) *Mandrup Poulsen*, der med stor dygtighed planlagde og ledede sørgetoget gennem byen og modtagelsen af de 106 kister i Mindelunden, hvor hver kiste blev båret på plads ved graven af 6 frihedskæmpere.

Omtrent samtidig med, at planen for gravenes anbringelse blev godkendt, blev der truffet bestemmelse om monumentet til Mindelunden. Det havde vist, da beslutningen om Mindelundens indretning umiddelbart efter befrielsen blev truffet, oprindelig været regeringens tanke, at der skulle udskrives en offentlig konkurrence om et monument til Mindelunden. Men så skete der det, at minister Arne Sørensens opmærksomhed blev henledt på, at billedhuggeren *Axel Poulsen* havde lavet udkast til et monument. Ministeren tog straks ud til billedhuggeren og så på arbejdet, og da han fandt, at Axel Poulsens skulptur ville passe godt som monument i Mindelunden, blev sagen forelagt i et ministermøde, hvor det blev vedtaget at overdrage Axel Poulsen udførelsen af monumentet efter det foreliggende udkast (forsiden).

Efter at den store begravelseshøjtidelighed den 29/8 1945 havde fundet sted, blev gravene anlagt og tilplantet med blomster. Indtil gravene kunne bringes

Billede 6: Portalen med trappe. De noget stive linjer vil med tiden blive mindre fremherskende, når slyngplanterne breder sig.

Billede 7: Mindemur for 151, der omkom for Danmark, men hvis grave man aldrig har fundet.

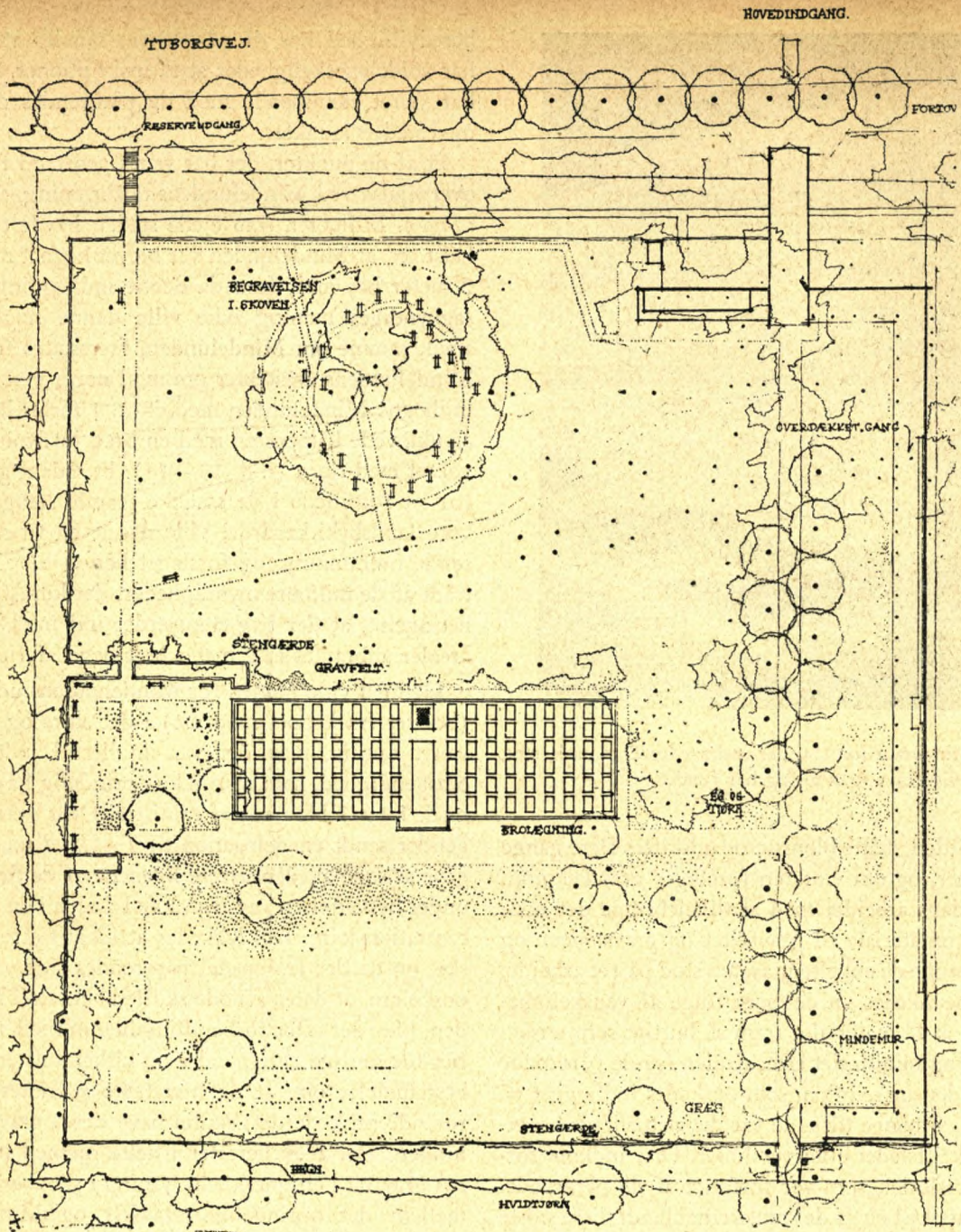
endeligt i orden, måtte blomsterne udskiftes flere gange hver sommer, og om vinteren foretoges grandækning.

Alt imedens arbejdet med at tilvejebringe det nødvendige stenmateriale til gravfeltet og gravstenene og med at tilhugge de enkelte gravsten stod på (et arbejde, der iøvrigt sinkedes en del som følge af vanskelighederne med at få materialet frem så hurtigt som ønskeligt), modtog ministeriet efterhånden fra de pårørende forslag til den inskription, som ønskedes indhugget på gravstenen. I mange tilfælde var der naturligvis benyttet enten skriftsteder eller verslinier. Ofte indkom forslag om verslinier, som var forfattet af de pårørende. Som eksempel på en af de smukkeste blandt disse sidste inskriptioner kan nævnes følgende, som en fader skrev til sin søns gravsted: »Den skønneste Blomst i Danmarks Have er Haabet, der gror af Eders Grave«. I adskillige tilfælde var de forslag, der indsendtes, ikke så godt stemmende med hele Mindelundens karakter af et offentligt minde over de faldne frihedskæmpere, og ministeriet måtte derfor i sådanne tilfælde forhandle med de pårørende om en ændring af den foreslåede indskrift, og det skal siges, at ministeriet altid under sådanne forhandlinger mødte den største forståelse og

beredvillighed hos de pårørende, således at det ikke har voldt vanskeligheder at få inskriptioner, som både har været stemmende med de pårørendes ønsker og med stedets karakter.

Et af de punkter, der har været genstand for megen overvejelse ved Mindelundens udformning, er *indhegningen*. Militæret, som ejede stedet, havde oprindeligt helst set, at Mindelunden var blevet hegnet med en ca. 2 meter høj mur, men da denne indhegning efter de sagkyndiges mening ikke ville danne nogen særlig smuk ramme om Mindelunden, fremsattes forslag fra Mindelundens arkitekter om mod nord, vest og syd at indhegne Mindelunden med et ca. 1 meter højt gærde af ukløvede kampesten med en bred jordvold bag, bevokset med tjørn (bill. 13—14). Et sådant gærde, der har sit forbillede i de smukke, gamle stengærde om vore landsbykirkegårde, ville danne en til stedet passende indramning, og forslaget herom blev straks tiltrådt af de militære myndigheder, der kun stillede den betingelse, at der bag stengærdet ind mod militærets arealer anbragtes et 2 meter højt hegn af fletværk.

Dermed ville planen for Mindelundens udformning (bortset fra hegnet mod øst) i det store og hele have været færdig, men der var imidlertid indtruffet en omstændighed, som man ikke oprindeligt havde regnet med. I 1947 blev der af ministeriet for særlige anliggender sendt en delegation til *Tyskland* med den opgave at søge at identificere ligenene af de danske, som under bestættelsen var afgået ved døden i de tyske koncentrationslejre. Det lykkedes at identificere 114 danske, og da der fra en del pårørendes side var fremsat ønske om, at deres afdøde skulle begraves i Mindelunden, blev der efter forhandling herom mellem ministeriet for særlige anliggender og kirkeministeriet truffet bestemmelse om, at de hjemførte patrioter, hvis pårørende ønskede det, skulle have deres grav i Mindelunden. Der blev herefter i dette øjemed indrettet et nyt gravfelt i en græsklædt lysning i skovbevoksningen mellem det oprindelige gravfelt og Mindelundens nordlige grænse mod Tuborgvej. De enkelte grave i dette gravfelt ligger spredt i lysningens græstæppe, indpasset efter de i lysningen stående træer, og på hver grav er kun direkte i græsset lagt en gravsten af samme størrelse og form som stenene i det store gravfelt (bill. 9—12). Ligeledes er inskriptionerne på disse gravsten formet på samme måde som på stenene i det store felt, dog at der yderligere er anbragt navnet på dødsstedet. *Af de 114 fra Tyskland hjemførte patrioter begravedes umiddelbart efter hjemkomsten 26 i Mindelunden. Be-*

Aksel Andersen og Kai Gottlob: Mindelunden i Ryvangen. Mål c. 1:1200.

gravelsen fandt sted den 16. juli 1947 efter en smuk højtidelighed i *Vor Frue Kirke*, hvorfra kisterne på tilsvarende måde som ved den store begravelsehøjtidelighed den 29. august 1945 på militærets automobiler førtes til Mindelunden, hvor højtideligheden afsluttedes, efter at urnerne var sænket i graven og jordpåkastelse havde fundet sted. Senere på året blev yderligere

fem danske, som var fundet i Tyskland, ført hjem, og disse fem blev ligeledes nedsat i skovbegravelsen ved en højtidelighed den 14. december 1947. I skovbegravelsen ligger således ialt 31 af de i tyske koncentrationslejr afdøde patrioter. Som samlende midtpunkt for det nye gravfelt er anbragt en stor, flad og cirkelrund sten, udført efter tegning af professor Gottlob. På denne

stens overflade er indhugget et fængselsgitter, delvis dækket af ege- og bøgeløv, og langs kanten af stenen er indhugget ordenen: »Danske omkomne i tyske koncentrationslejre 1940—45« (bill. 12).

I professor Gottlobs oprindelige forslag til Mindelunden var indbefattet opførelse af en mindehal, i hvilken der kunne anbringes nærmere oplysninger om de i Mindelunden begravede. Mindehallen var tænkt anbragt mod Mindelundens østlige grænse og forbundet med indgangspartiet ved en pergola eller lignende. Denne plan lod sig imidlertid ikke realisere, men i stedet blev det besluttet at opføre en mur med en overdækket pergola fra indgangsportalen og langs Mindelundens østgrænse. Det blev herved samtidig muligt at imødekomme et siden befrielsen fremsat ønske om, at der i Mindelunden kunne opsættes mindeplader for alle dem, som er faldet som offer for frihedskampen, men hvis grave det ikke er lykkedes at finde. Disse frihedskæmpers nærmeste pårørende måtte have et rimeligt krav på, at der også for dem skabtes et sted, hvor de kunne minde deres døde. Og da det måtte erkendes, at Mindelunden var det naturlige sted herfor, blev det bestemt, at der på muren, som danner bagvæggen i pergolaen, skulle opsættes mindeplader for de førnævnte frihedskæmpere (bill. 8 og 16). Da det endvidere af en af *erstatningsrådet* foretagne undersøgelser af, hvor mange navne det drejede sig om, viste sig, at tallet ville ligge omkring 150 — det blev nøjagtig 151 — vedtoges det, at mindepladerne skulle have samme størrelse som gravstenene i de to gravfelter, således at de pårørende kunne få indhugget en inskription svarende til inskriptionerne på gravstenene. Mindepladerne, der er udført af hvide faksealksten, er anbragt på pergolaens røde mur på begge sider af et midterfelt. I dette (bill. 7) er øverst indhugget følgende ord: »Frihedskæmpere omkomne for Danmark, men aldrig genfundne«. Nedenunder er anbragt følgende af *Martin A. Hansen* forfattede vers:

*Skrammet vandt dit land en gave
sorgen kunne synge
glæden måtte græde
Frihed: Frihed: lyn ved grave
ny som gry
den arver du.*

*Pløj jord: pløj hav:
født slægt, født lov
og kom endnu*

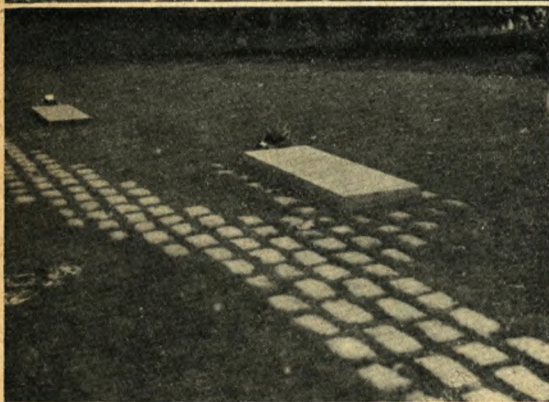

Billede 8: Mindetavler, muren mod øst.

*din datterpagt
din sønnevagt
i hu.*

Hermed var forslaget til Mindelunden udformet i alle enkeltheder, og tilbage stod nu blot fuldførelsen af de forskellige arbejder. Man havde naturligvis oprindelig regnet med at få Mindelunden færdig langt tidligere end tilfældet blev, men dels blev arbejdet som tidligere nævnt sinket som følge af vanskelighederne med at fremskaffe materialer og den fornødne arbejdskraft, og dels måtte det selvsagt medføre en betydelig forsinkelse, at der foruden det oprindelige gravfelt tillige skulle udføres det nye gravfelt til koncentrationslejrangerne samt mindemuren med de 151 navneplader. I efteråret 1949 stod det imidlertid klart, at Mindelunden, hvis alle kræfter sattes ind, kunne stå fuldt færdig til 5-årsdagen efter befrielsen, den 5. maj 1950. Det lykkedes også. I løbet af foråret 1950 blev den store fælles navneplade foran Axel Poulsen-monumentet færdig. Øverst på denne er indhugget ordene: »Fundet her og begravet i Hjemstavnen«, og derefter følger *Halfdan Rasmussens* vers:

*Man fandt dig her i denne lund,
 hvor dødens stilhed bandt din mund.
 Tyst sover du din barndom nær
 ført hjem af dem, du havde kær.
 Men evigt taler rent og stort
 den jord, din død har helliggjort.*

9

10

11

Nogle dage før 5. maj førtes Axel Poulsens store monument på plads, og sidste hånd blev lagt på arbejdet med Mindelunden og dennes omgivelser. Mindelunden stod herefter færdig til den store højtidelighed den 5. maj 1950, der markerede Mindelundens fuldførelse. Til denne højtidelighed, der overværedes af Kongen og Dronningen samt medlemmer af kongehuset, var indbudt samtlige pårørende til dem, hvis navne er nævnt i Mindelunden, de fremmede landes gesandter, frihedsrådets medlemmer og repræsentanter for den danske regering og rigsdag. Indbudt var naturligvis også alle, der på den ene eller anden måde har været med i arbejdet med Mindelunden, heriblandt særlig de tidligere kirkeministre Arne Sørensen og Carl Hermansen, der begge (ligesom kirkeminister Frede Nielsen) i deres ministertid med største interesse har været med i planlægningen af arbejdet. Statsministeren foretog afsløringen af monumentet, og for de pårørende talte »Kim«s moder, fru Vibeke Maltbe-Bruun. Endvidere talte tidligere medlem af frihedsrådet, biskop Øllgaard, der oplæste navnene på de 151 fra mindemuren; endelig sluttede kirkeministeren med en tak til alle, som havde været med i arbejdet med Mindelunden.

Mindelunden står da nu — derom kan vi alle være enige, selvom der muligvis kan være delte meninger om forskellige enkeltheder — i sin helhed som et smukt og værdigt minde om alle dem, der gav deres liv for Danmarks frihed, dem, om hvis indsats Kaj Munk skrev de skønne ord, som står på monumentets sokkel:

*Drenge, I Drenge som døde
 I tændte for Danmark i dybeste Mulm
 en lysende Morgenrøde.*

Billede 9—12: Skovbegravelsen mod nord. Der hjemførtes fra Tyskland 114, og af dem begravdes i Ryvangen først 26, senere yderligere 5.

Billede 13—14: Stengærde og siddeplads.

12 Billede 15: Bygning, beregnet bl. a. for opsynet.

Billede 16: Pergola og hegnsmur med mindetavler mod øst for de 151.

Man prøver sig frem med omskoling, kure og miljøforandring.

I april-nummeret 1951 omtalte vi det arbejde, der på initiativ særlig af læge Paul Thygesen er gjort for at få en del neurose-sager taget op igen. Resultatet er blevet, at man i Direktoratet for ulykkesforsikring arbejder med ca. 150 neurose-tilfælde, nærmere betegnet 150 kammerater, der under interneringen i tyske k-z-lejre pådrog sig varigt psykisk mén.

For 20 kammerater ligger sagen sådan, at de i småhold bliver sendt til arbejds-skolen på Backersvej til observation. Ved forskelligt arbejde, som de selv får lov til at vælge, gør man eksperimenter for at finde ud af, om den enkelte evt. skal oplæres til et nyt erhverv.

En del har fået kure på Filadelfia på Sjælland, på Montebello eller på Hald kuranstalt.

Det spiller naturligvis en ikke ringe rolle, om den fastsatte invaliditet skal stå fast eller ændres, og dette bliver undersøgt i hvert enkelt tilfælde.

I nogle tilfælde har man allerede med gode resultater foretaget miljøforandringer, i andre tilfælde er miljøforandringen kombineret med omskoling.

De 150 neurosepatienter er fundet frem efter en henvendelse til landets læger gennem Ugeskrift for læger.

A/S
**Lundby
Mejeri**
Nørre
Alslev

Knuthenlund
Stokkemærke

TH. PEDERSEN

AUTOMOBILER A/S
Østerbrogade 167. Ø.
Ryvang 7705 - 7709

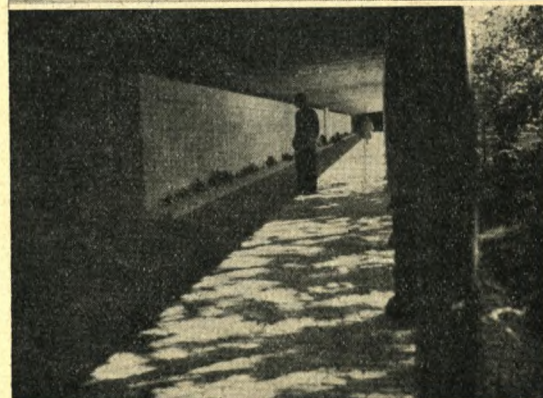
13

15

14

16

Alt dette må ikke have været forgæves.

Erich Maria Remarque: *Livets gnist.*

På dansk ved Tom Kristensen.

Gyldendal 1952. Kr. 12,75.

Anmeldt af forfatteren

Hagmund Hansen.

»Intet nyt fra vestfronten« og »Vejen tilbage« var skrevet på Remarques egne oplevelser under og lige efter første verdenskrig. Siden 1933 har han opholdt sig uden for Tyskland, og under hele anden verdenskrig var han bosat i USA. Han var efterhånden gledet over til at skrive spændende underholdningsromaner, og hvem ventede egentlig, at han igen skulle skabe en bog, der talte til verden? Men nu er det sket — som det skete med Sinclair Lewis, da han skrev »Af kongeblood«, romanen om negerproblemet — at et stort og alvorligt emne har givet ham alle evner og kræfter tilbage. Det blev til »Livets gnist«, bogen om de tyske koncentrationslejre og om den ånd, den vilje til liv, der som gnister under asken trodser og overlever

fortvivlelse og umenneskelighed. En klage og en advarsel, hvis inderste appel ligger i de ord, der udtales af fangen Friedrich Koller, »509«: »Alt dette må ikke have været forgæves!«

Måske er det kun godt, at Remarque om dette har måttet skrive på andres beretninger, på de tusinder af vidnefaste dokumenter, som ingen senere opportune bortforklaringer vil kunne afkræfte. Dette og årene, han lod gå, før han skrev, har givet ham mulighed for at vrage og vælge, for sagligt at kunne komponere detaljerne sammen til en helhed. Det har givet hans bog den kunstneriske balance, det overbevisende mådehold, som de første personlige skildringer nødvendigvis måtte savne. Man har før — også udenfor Tyskland — angrebet Remarque, fordi han ikke i sine krigsbøger lod sig partimæssigt engagere, ikke bedrev nogen art af retningspræget propaganda. Det viser sig igen at være hans styrke, at han har villet og kunnet fastholde denne uafhængighed. Han taler på menneskeheds, på alles, ikke på et partis, en nations eller en anden gruppes vegne.

Koncentrationslejren Mellern har aldrig eksisteret, den står som en general-

nævner for alle tyske lejre. Den hører til de »anstændige« lejre — mener i hvert fald dens kommandant Neubauer. I Mellern er der ingen gaskamre, kun et stinkende krematorium, der arbejder i døgn drift for at forvandle dyngerne af lig til kalcium- og fosforrig kunstgødning. Bortset fra de fanger, som omkommer under tortur eller ved vilkårlig brutalitet, dør alle her en »naturlig« død, dvs. de sulter eller slider sig ihjel. Man er i marts 1945, kontrollen i lejren er i de sidste år blevet betydelig mere skodesløs end tidligere. Der er kun en tredjedel af de oprindelige SS-tropper tilbage. Fangerne har »selvstyre« under lejrældste, blokældster, stueældster, kapoer og formænd, kun »kontrolleret« af lejrførere, blokførere og kommandoførere, der stadig er SS-folk. Og selv for en frisk, idealistisk SS-mand er det med tiden blevet kedsommeligt at tortere skeletter. De tåler kun lidt og reagerer ikke tilstrækkeligt. Kun når der kommer transporter af nye, livskraftige fanger, der er modstandsdygtige overfor smerter, flammer den gamle, patriotiske iver endnu engang op. Så hører man om nætterne atter den velkendte hylen, og SS-erne ser en smule mere opstemte ud som efter en god flæskesteg med kartofler og rødkål.

Mellern har — adskilt fra den egentlige arbejdslejr — en »Kleiner Lager«. I den befinder sig de fanger, der er for svage til at kunne arbejde. De er der for at dø. Officielt hedder Kleiner Lager »barmhjertighedsafdelingen«. Det er dog kun få, der kan yde modstand nok til at klare denne barmhjertighed mere end et par uger. I barak 22 har en lille sejr gruppe til huse. Den kalder sig med en sidste rest af galgenhumor for »veteranerne«. For to måneder siden var de fireogfyre. Nu er der kun tolv. De to og tredive »blomstrer som duske af primulaer i Neubauers have«.

De tolv »veteraner« er det, Remarque følger under krigens sidste uger, fra det

Askov Boghandel

Niels Pedersen

Askov pr. Vejen

Hede Nielsens Fabrikers $\frac{A}{S}$

HORSENS

AKTIESELSKABET

HORSENS SØLVVAREFABRIK

BRDR. W. & S. SØRENSEN

øjeblik, det første bombardement af byen udenfor lejren sætter ind, og en stjålen avisstump fortæller om de allieredes hurtige fremmarch og tænder håbet og modstandsviljen i dem. Her er kirurgen Berger, »skelet nr. 509« Koller, der har tilbragt 10 år i lejren, den 72-årige jøde Ahasverus, den 11-årige tjekkiske dreng Karel, hvis forældre forlængst er »endt som gødning på en from bondes kartoffelmark i landsbyen Westlage«, den ukuelige kræmmer Lebenthal med hemmelige forbindelser til smughandelen i arbejdslejren, og den unge Bucher, som har sin veninde Ruth i kvindelejren ved siden af Kleiner Lager.

Men hvorfor referere handlingen? De, der vil sige, at de fleste enkeltheder i forvejen er kendt, har til en vis grad ret. Hertil hører sulten, snavset, sygdommene, mishandlingerne, ydmygelserne, de sadistiske SS-ers sentimentale familieliv med forkælede koner, der mod afslutningen gribes af angst og oprørsfølelse. Alt dette er jo nemlig de ydre kendsgerninger, som forfatteren har hentet ud af allerede kendte beretninger, og til syvende og sidst er det ikke den nøjagtige gengivelse af dem, der har været hovedsagen for ham. Det vigtigste for ham er at vise, at »livets gnist« dog endnu brænder, at håbet, så lidt det end har at bygge på, kan overleve rædslerne og vende sig mod den uvisse fremtid udenfor lejren. »509« får ikke lov til at opleve befrielsen. Som Paul Bäumer i »Intet nyt fra vestfronten« dør han den »sidste« dag, men han dør med et våben i hånden, han dræber sin fjende, meneskeplageren Weber; selv er han dømt, men han dør *sidst*. Det er hans sejr.

Både gennem »509«, gennem Berger og Bucher taler forfatteren. Og måske er det sådan, at flere af de ting, han lader dem sige, egentlig ikke hører selve handlingens tid til, men først kan udtales nu otte år efter — hvor vi *ved* mere end dengang, og hvor forventnin-

gerne er blevet omformet efter de erfaringer, vi har høstet. Således føles det, når »509« siger: »Man vil ikke falde på knæ for os, når vi kommer ud herfra. Man vil benægte alt og glemme med vilje. Også os. Og mange af os vil også glemme med vilje«. Eller når en amerikansk korporal til den fangne kommandants undskyldende forklaringer svarer: »Der er to ord, der i de nærmeste år bliver meget hyppige her: Jeg har handlet efter ordre, og: Det har jeg ikke vidst noget om«. Dem har man haft lejlighed til at høre fra mange andre end nazistiske lejrkommandanter. Og som en advarsel mod det, der kan ligge i at huske, og de måder, der kan huskes på, lyder det i Bergers ord: »Vi skal ikke glemme. Men vi skal heller ikke lave en kultus ud af det. Ellers kommer vi altid til at leve i skyggen af disse forbandede tårne«. Det er ord, de otte år siden 1945 ofte har gjort nødvendige, og som kan være nødvendige endnu i dag.

Da befrielsen er kommet, og fangerne går bort fra lejren, er det Bucher, som sammen med kvinden Ruth tager et sønderbombet, forladt hus i besiddelse, og

Remarque

det er ham, der siger Remarques afsluttende kloge og stilfærdige ord om det, man kan vente at finde, og det, man har lov til at håbe. Et håb helt rensat for romantiske overdrivelser og utopiske luftspejlinger, et virkelighedens håb: »Sådan skal det måske begynde. Helt forfra. Ikke med bitterhed og erindringer og had. Med det enkleste. Med følelsen af, at man lever. Ikke at man

Carl Rasmussens Eftf.

Etablissement for Automobilgummi

v./ Poul Kr. Andersen

Amaliegade 24. K.

Central 2117.

**Hegn
Porte
Lauger**

V. FIEDLER A/S

MOGENS TRANBERG
H. C. ØRSTEDSVEJ 30, V.
VE 4320 — C. 2790

**Garderobeskabe
Cyklestativer**

trods alt lever endnu, som i lejren. Simpelt hen, at man lever. Han mærkede, at det ikke var flugt. Han vidste, hvad »509« havde krævet af ham: at han skulle være en af dem, der skulle komme ubrudt igennem for at vidne og at kæmpe. Men han følte pludselig også, at ansvaret, som de døde havde lagt på ham, kun da ville undgå at blive en utålelig byrde, hvis den klare, stærke livsfølelse føjedes til, og han kunne bevare den. Den ville bære ham og give ham den dobbelte kraft: ikke at glemme og heller ikke at gå til grunde på erindringerne. Og med videre perspektiv og endnu bitrere virkelighedserkendelse tænker han: »Udsigten til befrielsen havde været noget så uhyre, at de fleste ikke havde tænkt længere end til den. Nu var den der pludselig, og bagved den var det på eengang ikke en edens have med undere, gensyn og genforening og et trolddomsagtigt ryk tilbage gennem årene til en tid, der var uden elendighed, — nu var den der, og bag den strakte der sig en stenet ødemark af ensomhed og triste minder og fortabelse, og foran den lå der en ørken og en smule håb. De drog ned ad bjerget, og navnene på et par steder, et par mennesker, nogle andre koncentrationslejre, et blegt »måske« var alt, de håbede på. De håbede måske at finde en eller to igen, — alle, det var der næsten ingen, der vovede.«

Så stilfærdigt, så nøgternt kan det siges — »en ørken og en smule håb«. Et fattigt håb — for fattigt, vil nogen måske endnu mene. Men er det mon ikke det eneste, vi har, efter det, vi nu har set, efter de otte år, der har revideret både forventninger og mål?

I disse ord ligger bogens inderste mening, men de må kædes sammen med den udtalelse, der helt er Remarques egen: »Begrebet menneskelighed vil forekomme som en bitter satire, så længe mennesker på grund af deres tro og deres overbevisning ustraffet kan indespærres,

torteres og dræbes. Nazi-koncentrationslejrene eksisterer ikke mere — men der findes endnu talrige koncentrationslejre i verden — og deres antal stiger fra dag til dag. Hvis min bog kan bidrage til, at man tager kampen op mod disse forhold, har den opfyldt sin mission.«

Det er så ringe en ting som en bog, der opfordrer til denne kamp. Skal kampen føres til sejr, er det nødvendigt, at »livets gnist« endnu er brændende, at mange følger opfordringen. Ellers har vi kun ørkenen — og intet håb.

Hagmund Hansen.

**Hvalsø gamle
Savværk**

*v/ Henning Petersen
Telefon 119*

**Slagelse Valsemølle $\frac{1}{2}$
Slagelse**

**Sorø Amtstidende
Slagelse**

Lolland-Falsters Foderstofforretning

L. M. A. F.

NAKSKOV

C. C. HANSEN $\frac{1}{2}$

Ringstedvej 20, Roskilde, Telefon 299

*Fjederklemmer — Træmel — Brændsel
Klopstole — Havemøbler — Liggestole*

**Den lollandske Landmands Sparekasse
Nakskov**

Fog, Ræbild & Toft

Tlf. Central 7822

Dampfærgevej 27, Frihavnen

Besøg ved den danske inskription i Belsen-lejren.

Stenen ved indgangen til Bergen-Belsen lejren

En kreds af interesserede fra det frie oplysningsarbejde i Svejt, Østrig, England, USA, Danmark og Tyskland har været samlede til et kursus på et forhenværende jagtslot i Nedresachsen, arrangeret af organisationen »Arbeit und Leben«. De boede i de 14 dage under den korridor, som populært kaldes luftbroen. Ikke eet minuts stilhed var der. Passagermaskiner vekslede uafbrudt med militærmaskiner, jetjagere og tunge transportmaskiner over hovederne. Mange øvelsesflyvninger blandede sig i koret deroppe, dag som nat.

Blandt deltagerne var også den danske typograf J. Liebetrau Hansen, Skive, der efter hjemkomsten i Horsens Social-Demokrat har givet en levende skildring af de bevægede 14 dage. En af de store oplevelser var et besøg i »Naturschutzpark«.

Hvad gjorde mest indtryk her? spørger han. Var det de store egeskove, vi passerede, eller de smukke tyske bondegårde, bindingsværkshuse med det karakteristiske sachsiske kendetegn, hestehovederne i det øverste spær i gavlen, de ældgamle bygninger i småbyerne, landskabets evige vekslen med åer og bakkedrag, hede og marker og skove? Eller den engelske mindepark for de faldne i Nedresachsen?

Og han svarer selv:

Nej, det, der gjorde største indtryk, var besøget i Belzen koncentrationslejr. Her, hvor tusinder fandt døden ved den

umenneskelige behandling fra nazibødderne.

Indkørslen til lejren markeredes af de store, nye, engelske militærkaserner, men lige indenfor indkørslen lå resterne af barakkerne. Nu beboedes de af flygtninge! Vi havde langvejs fra kunnet se lejrens udkigstårn og en kæmpemæssig søjle. Da vi stod i lejren, var det, som stod vi på en nedlagt kirkegård. Den kæmpemæssige cementsøjle var mindesmærket over de tusinder, der her lå under græshøjene. Kæmpegravene med op til 25.000 fanger. Foruden søjlen var rejst en 10 m høj og 50 m lang mindemur med inskriptioner på forskellige sprog. Den danske inskription lød: »De døde ikke forgæves«.

Naturligvis kom diktaturets mest bar-

bariske udtryksform, koncentrationslejren, under debat. Intet forsvar faldt naturligtvis fra disse lærere, hvoraf mange selv havde siddet i årevis i Belzen, men jeg erindrer en bemærkning fra en ældre partiveteran, der selv havde siddet i krigen igennem: Bemærkningen lød oppe ved mindemuren og var egentlig kun henkastet. »Ja, der var mange udlændinge her, men de tre fjerdedele, der døde, var dog nazimodstandere fra Tyskland — men der er ingen tysk inskription på mindemuren«. Et specielt mindesmærke, rejst af internationale jødeorganisationer, minder om jødernes grufulde skæbne under Hitlerstyret.

Velkommen til 2000 nye abonnenter

Pigtråds oplagstal er nu i de sidste måneder steget fra 3000 til 5000.

Dette skyldes en stor tilgang af abonnenter, der sympatiserer med frihedsbevægelsen og K. H.s arbejde.

Fremgangen er en stor opmuntring såvel for Kammeraternes Hjælpefond som for bladet, en opmuntring, der i vid udstrækning virker som et incitament til at gøre arbejdet bedre og bedre.

At det har været muligt at skabe den store fremgang, siger også noget om, at selv om mange sortiseere har ment, at frihedskampen var skrevet i glemmebogen, har vor sag dog stadig mange gode venner rundt omkring i Danmarks land.

Vi byder de 2000 velkommen og håber, at de må få opmuntring af fællesskabet.

Chr. Niensens Tømmerhandel

Gørding. Tlf. 8-108

Træløst - Hess Støbegods

Kunstgødning - Brændsel

Firma C. J. Boserup

FAXE

Erstatningen bør være skattefri.

Hjælp kammeraterne til beskæftigelse og bolig.

Invaliderne fra den sidste krig er taknemlige for den understøttelse, de får, selv om den vistnok kun i meget få tilfælde svarer til rigsdagsmændenes udtalelse ved vedtagelsen: at understøttelsen skulle være så stor, at de skadelidte kunne leve nogenlunde, som de levede før tyskerne skadede dem. Men der er een ting, som bør forandres: understøttelsen bør gøres skattefri. Skatten betyder en altfor stor forringelse af erstatningen, som ikke er for stor i forvejen; og dertil kommer, at invaliderne har betalt skat nok i den legemlige skade, de har lidt, og i de økonomiske tab, de lider som følge af den tyske forfølgelse. Endelig kan fortælles, at de sønderjyske invalider fra den første verdenskrig er skattefri, i alle tilfælde de, hvis invaliditet overstiger 65 pct. De sønderjyske krigsinvalid er betaler heller ikke sygekassekontingent, men har gratis læge, sygehus, medicin m. m.

Jeg anmoder herved de sammenslutninger, som tager sig af de af tyskerne skadede personers sag, om at nedsætte et udvalg, som vil hjælpe invaliderne på alle områder, hvor hjælp er påkrævet. I et sådant udvalg bør »Kammeraternes Hjælpefond«, »Frihedsfonden«, Foreningen af Koncentrationslejr fangerne m. m. være repræsenteret. Jeg vil gerne selv være udvalgets sekretær og således trække min del af læsset, dersom man ønsker dette.

Udvalget skal tage sig af følgende:

1. Få renterne gjort skattefri.
2. Få fri sygehjælp m. m.
3. Hjælpe de invalider, som ikke selv har kunnet få arbejde, til beskæftigelse.

Næstved Tidende

Vordingborg · Præstø · Stege

Sjællands store Trykkeri-Koncern

Karrebækstorp Teglværk

pr. Karrebæksminde

4. Hjælpe invaliderne til at få billige lejligheder.

Et af de vigtige punkter er at hjælpe invaliderne til beskæftigelse. Invaliditeten har ofte slået dem ud af deres tidligere erhverv, og for folk op i årene, d. v. s. over 40 år, er det meget svært at få arbejde. Og for de fleste er et regelmæssigt arbejde lige så nødvendigt, som understøttelsen er det, og i virkeligheden af endnu større værdi, for de fleste mennesker vil nu engang helst selv tjene til livets ophold.

*Chr. Damm,
Toldbodgade 4,
København K.*

Formanden for H. H. svarer

Formanden for Kammeraternes Hjælpefond, konsul, sagfører, cand. jur. Kaj V. Dahl fremsætter sit syn på de rejste spørgsmål:

De af Chr. Damm rejste spørgsmål må i det store og hele løses af lovgivningsvejen, men jeg kan ikke se rettere, end at lovgiverne allerede er nået vidt på de nævnte områder.

Det er i øjeblikket sådan, at selv en invalideret millionær vil være berettiget til at få invaliderente, selv om grundbeløbet naturligvis varierer efter indtægten og formuens størrelse.

En invalid, hvis arbejdsevne er nedsat med $\frac{1}{3}$, får i dag et vist grundbeløb med forskellige tillæg, hvoraf nogle er deres ret, medens andre beror på de kommunale myndigheders skøn. Normalt er der således også fri sygehjælp og sygekassekontingent betales ligeledes.

Det er min erfaring, at ligningsmyndighederne viser stor forståelse overfor invalider, der i det altovervejende antal tilfælde, vel at mærke når indtægter og formuer er af beskedent format, slipper med en 2 krone årlig, og denne 2 krone pålignes udelukkende for at bevare valgetten for de pågældende. — Spørgsmålet skattefrihed skulle derfor ikke synes særlig stærkt påkrævet. Vi må heller ikke forfalde til at anse os selv for nationens helte, fordi vi gjorde vor forbandene pligt og derved kom i suppedasen.

Fornylig er der indført nye regler,

Kaj V. Dahl

hvorefter invalider i lighed med hvad tilfældet er for aldersrentenydere, får fortrinsret til de billige boliger, der opføres.

Med hensyn til spørgsmålet hjælp til arbejde, da er man trods den redeligste vilje formentlig ikke nået ud over det rent eksperimentelle, men spørgsmålet er også yderst vanskeligt, da ikke mange tilfælde ligger ens, og også fornødenheder og milieu på disse områder spiller en stor rolle. K. H. er i mange tilfælde gået ind for invaliderede kammerater, at disse skulle være fortrinsberettigede til lettere stillinger som portnere, telefonvagt, rettsvidner, stævningmænd o. l., men nogen større succes har vi ikke haft, selv om vi dog ikke altid har talt for døde øren.

Jeg har intet nærmere kendskab til de erhvervshæmmede, men idel tilfredshed med den måde, hvorpå denne hjælp praktiseres, kan der vist ikke siges at være. Det ville formentlig være uretfærdigt at dømme herom, så længe man kun har hørt den ene part.

Ved ophævelsen af Landsforeningen af Besættelsestidens politiske Fanger blev der nedsat et 17 mands udvalg til likvidation af de tilbageværende spørgsmål, og et underudvalg har arbejdet hermed og i virkeligheden udført et stort og overordentlig påskønnelsesværdigt arbejde, hvis resultater måske ikke er nået ud til videre kredse, netop fordi sagerne iflg. deres natur i mange tilfælde ordnes stiltfærdigt og uden større halløj.

Krupp får 600 mill. mark!

Nazi-Tysklands store kanonkonge Alfried Krupp, der efter krigen blev dømt som krigsforbryder, har i samarbejde med den vestallierede højkommission udarbejdet et projekt, der skal afvikle hans mægtige industriimperium, Vesteuropas største. Projektet træder i kraft om kort tid.

Krupp skal sælge alle sine kul- og stålinteresser i løbet af fem år, men han får lov at beholde den store Gustav Stahlfabrik, som var centret i Essens rustningsindustri under krigen. Den skal omdannes til en let-industriel virksomhed. To tredjedele af fabriken er ødelagt af bomber eller afmonteret, og Krupp vil kun udnytte 13 procent af resten.

Endvidere beholder Krupp sin store privatformue, der skønsmæssigt anslås til 4—600 millioner mark. Til gengæld overtager han en gæld på 17 mill. mark og skal hvert år betale otte millioner mark i pension til sine gamle arbejdere, mens regeringen udreder yderligere tre millioner.

Krupps ingeniørføretagender, der vurderes til 17 mill. mark, overdrages til Krupps søster og en nevø som kompensation for deres interesser i kul- og stål-fabrikerne. Heraf er de store fabriksanlæg i Rheinhausen den største. De beskæftiger 150.000 arbejdere og producerer 1½ mill. tons stål og 7,3 mill. tons kul om året — næsten lige så meget som under krigen.

Skarp engelsk kommentar.

Det liberale »News Chronicle« bringer i en ledende artikel en skarp og bitter kommentar til den planlagte afvikling af den tyske kanonkonge Alfried Krupps millionværdier.

»Den vældige erstatning, der skal udbetales til Krupp som trøst for tabet af hans kul- og stålinteresser, er en hård mundfuld at sluge«, hedder det. »For seks år siden blev denne mand dømt som krigsforbryder på grund af de »usigelige rædsler«, som slavearbejderne gennemgik under Krupporganisationen. Idag er han en fri mand med en formue på 30 millioner pund (600 mill. kr.) plus en garanteret årlig indtægt på yderligere en million pund (20 mill. kr.). Yder-

ligere får han tilbagegivet faste værdier til ialt 25 mill. pund (en halv milliard kr.)«

»Dette sker i retfærdighedens navn«, fortsætter artiklen. »Det hævdes, at Krupp bør berøves sin magt, men ikke sin ejendom. Men så enorme summer repræsenterer magt i sig selv, og der er ingen garanti for, at de vil blive brugt godt. Retfærdigheden synes at have mistet sin betydning siden 1948, da han blev dømt. Der er endnu ikke opgivet nogen fornuftig grund til, at Krupp skal behandles som privilegeret. Alt, hvad vi ved, er, at det skyldes et amerikansk initiativ. Sådanne foreteelser får en bølge af kynisme til at gå over verden. Og hvem vil dadle kynikerne?«

Dansk protest mod Krupp

Repræsentanter for modstandsbevægelsen og besættelsestidens politiske fanger har i denne anledning udsendt nedenstående protest og opfordring til regeringen:

I anledning af de allieredes plan om reorganisering af Alfried Krupp von Buhlen og Halbach's ejendom ønsker vi i talrige tidligere modstands- og fangekammeraternes navn at erindre om følgende:

De umådelige rigdomme, man vil tilbagelevere den dømte krigsforbryder, er for en væsentlig del tjent på vore deporterede kammeraters udnyttelse som slavearbejdere under »ubeskrivelige rædsler« — som fastslået af Nürnbergdomstolen.

Daværende engelsk udenrigsminister, mr. Bevin udtalte i det engelske underhus i 1946: »Nogle industrimagnater beherskede den tyske krigsindustri. De havde allieret sig med den tyske krigsmaskine. De finansierede Hitler, og under to krige var de en fast bestanddel af Tysklands aggressive politik. Vi nærer intet ønske om at se disse eller lignende herrer (»gentlemen«) genindtage en position, som de har misbrugt med

så tragiske resultater.«

Nøjagtig tilsvarende synspunkter blev formuleret af den amerikanske hovedanklager ved krigsforbryderprocesserne i Nürnberg, general Telford Taylor.

Den danske regering meddelte 1947 vice-udenrigsministermødet i London, at Danmark har »en særlig interesse i Tysklands fuldstændige afrustning og i, at tysk militarisme varigt udryddes«.

Der kan diskuteres om årsagerne til, at man nu finder det nødvendigt at genopruste Vesttyskland og de deraf betingede løsladelser og nu rehabiliteringen af de tyske industriherrer, der for få år siden blev dømt som krigsforbrydere.

Men der kan ingen diskussion være om, at de vesttyskere, som Danmark ved sin udenrigspolitik er ved at blive allieret med, repræsenterer de samme ideer og folk og i stort omfang er de samme folk, som skabte Nazityskland og støttede Hitlers krig til det sidste.

Hvis denne alliancepolitik er rigtig, må dens yderste konsekvens også blive, at vi akcepterer mordene på millioner af jøder og antinazister, og at vi godtager, at deporterede danske modstandsfolk sultede og arbejdede sig til døde i slavelejr og fabrikker under de samme arbejdsgivere, som man nu giver afgørende praktisk indflydelse i vort alliancesystem.

Vi er overbeviste om at være i overensstemmelse med talrige tidligere modstandsfolk og de fleste af de danske, der blev deporteret til Tyskland under besættelsen, når vi advarer regeringen mod at blive medansvarlig for følgerne af Krupps placering i de vestlige landes rustningsprogram, og når vi opfordrer regeringen til at tage afstand fra og modvirke planerne herom.

For tidligere modstandsfolks og politiske fangers initiativkomité mod tysk genoprustning

R. Prytz,
landsretssagfører.

Paul Thygesen, Frode Toft,
læge. assistent.

Fa. Permild & Rosengren

Overgaden o/ Vandet 30. S

Gennem 11 kz-lejr-år til ledende tysk politisk stilling.

Lederen af det tyske socialdemokrati, dr. Kurt Schumacher, er afgået ved døden.

Da han i 1945 begyndte arbejdet med at genrejse sit parti, trådte han frem som invalid, hærget af 11 års pinsler i nazistiske k-z-lejre.

Hans skikkelige var uendelig mager, og hans flammende røst var en voldsom anklage mod 12 års Hitler-styre med alle dets onde gerninger.

Kurt Schumacher var født den 13. oktober 1895 i byen Kula i Vest-Preussen, hvor hans fader var købmand. Han uddannedes som jurist. Så kom den første verdenskrig. Den gjorde ham til invalid og berøvede ham den højre arm. På lazarettet vakte han forbavselse ved med jernenergi i løbet af få uger at lære sig at skrive med venstre hånd.

En dag i 1932 trådte Schumacher ind i Weimar-republikkens historie. Goebbels havde i en af sine groveste taler i den tyske rigsdag smædet socialdemokraterne med de kendte beskyldninger om at have dolket Tyskland bagfra, og han havde skældt socialdemokraterne ud

for desertører. Så gik en ung, bleg, eenarmet mand op på talerstolen. I ætsende sætninger replicerede han til den nazistiske løgner og sluttede: »Nazismen er en appel til det uværdigste i mennesket, til svinehunden i det menneskelige sind. Med nazismen er det for første gang i tysk politisk historie lykkedes nogen at få absolut held til at mobilisere tysk stupiditet.« Schumachers ord bed og blev siddende, og de blev aldrig glemte ham af nazisterne.

Som koncentrationslejr tidens efterverv blev han hærget af sygdom, så hans ene ben måtte amputeres. Han kunne kun bevæge sig med andre som støtte, og når han skulle tale, måtte han løftes i en stol op på talertribunen og tale siddende.

Da Hitler fik magten i 1933, søgte Schumacher at virke illegalt. Efter nogle få måneders forløb blev han — letkendelig som han jo var — fanget af nazisterne, der i de følgende ti år slæbte ham gennem de værste koncentrationslejre, bl. a. Heuberg og Dachau. Ved pinsler søgte de at knække ham. En gang fik han ni måneders fængsel i enecelle under de hårdeste vilkår. Han blev underkastet tortur, som han svarede på med en sultestrejke, der varede i fire uger, og hvis eftervirkninger han aldrig overvandt. Så forsøgte nazisterne med venlighed og tilbød ham friheden, hvis han ville opgive sin partipolitiske op-

fattelse. Han afviste »friheden« med foragt.

I 1943 var han blevet et fysisk vrage, og nazisterne slap ham derfor løs. Men året efter, da der var øvet attentat mod Hitler, blev han hentet igen. Det var noget af et mirakel, at han undgik døden under de massehenrettelser, der da fandt sted. Men Tysklands sammenbrud i maj 1945 fandt ham endnu levende som k-z-fange. Nazismens sejr havde sendt ham i fængsel. Han havde under sit k-z-ophold engang sagt, at han anslog det til at ville vare 11 år, hvis han levede så længe. I løbet af den tid ville nazismen nemlig føre til krig og tabe krigen. Han fik ret, selv om det kom til at vare 12 år. Nazismens sammenbrud gjorde ham atter til en fri mand. Men han gik ud i friheden som en fysisk mærket mand.

Sorø Amtstidende slutter sin omtale af Schumacher med ordene:

Hans form var ubehagelig, men hans oprigtige idealisme og personlige tapperhed var hævet over mistanke.

Landevejskroen

TAASTRUP

Stedet med den gode Betjening

Sven Bolrup

Urmager og Guldsmed

HELLIGKILDE

Øster Voldgade 10

Tlf. By 4962

**Arbejdernes
Fællesbageri ^{1/5}**

Horsens

Køge Kulforretning ^{1/5}

Knud Jensen

Autoriseret G. M. Forhandler

Holsted St.

Tlf. 51 og 58

Aktieselskabet

Køge Trævarefabrik

KØGE

FN-noter

2500 FN-stipendier i år

FN og særorganisationerne kan i år tilbyde ikke mindre end 2500 stipendier for rejser og træning i udlandet. For to år siden rådede man over ca. 1000 stipendier, i fjor fordobledes antallet, og i år er man nået endnu videre. Stipendierne gives udelukkende til specialister for at de kan dygtiggøre sig i deres fag ved studier i udlandet.

Ti europæiske lande udsteder nu »kultur-pas«

Lærere, studenter, kunstnere, skribenter og forskere kan nu i ti europæiske lande (deriblandt Benelux, Frankrig og Storbritannien) få udstedt »kultur-pas«, der letter dem adgang til museer, kunst-

gallerier, biblioteker, arkiver o. s. v. ligesom det også letter adgangen til deltagelse i universitetskurser. Kortene, der er gratis, udstedes af de ti landes undervisningsministerier. Det meddeles nu, at de nordiske lande, Italien og Tyrkiet har i sinde at slutte sig til planen, som forhåbentlig efterhånden bliver universel.

Billigere tryksags-porto skal fremme forståelsen mellem landene

Portoen for aviser, magasiner, bøger og noder, som sendes til udlandet, vil snart blive nedsat til det halve i alle lande. Hidtil har forlæggere haft ret til en 50 pct. rabat på tryksagsportoen, men nu skal også privatpersoner kunne nyde fordel af billig porto. Beslutningen er truffet på et møde i Verdenspostunionen, der er en af FN's særorganisationer, og man håber, den vil føre til en udvidelse af forståelsen og forbindelsen mellem landene. Samtidig vil der blive truffet en ordning, således at man på ethvert postkontor kan tegne abonnement på alle landes blade uden valutavanskeligheder. Dette har hidtil kun været muligt med mange begrænsninger, men nu gøres markedet frit.

Endelig har Verdenspostunionen besluttet, at blindetryksager, der hidtil har kunnet sendes til nedsat takst, fremtidig skal befordres portofrit.

Folkenes løfte om at stå sammen har skabt tryghed.

Frode Jakobsens tale til hjemmeværnsfolkene ved det skandinaviske stævne i Aarhus

Frode Jakobsen

Det skandinaviske hjemmeværnsstævne i Aarhus, der strakte sig over tidsrummet 5.—11. august, kulminerede torsdag aften med en march gennem byen af samtlige århusianske hjemmeværnskompagnier og et stort folkemøde, hvor den kommitterede for hjemmevernet, medlem af frihedsrådet, Frode Jakobsen, talte og bl. a. sagde:

— Der er i dag større tryghed i Europa end for to år siden. Det skyldes folkenes løfte til hinanden om at stå sammen. Den, der kommer meget rundt i Europa, kan mærke det. Man mærker det måske ikke så meget i Danmark. For herhjemme har der i vide kredse til stadighed rådet stor tryghed — den store tryghed, der skyldes, at man sover.

Det afgørende for Danmark er det umiddelbare beredskab. De, der tæller, er dem, der i forvejen er rede med våben i hånd. Dertil kommer noget andet: Der er i dag intet sted, hvor et angreb ikke kan blive sat ind.

Hvordan kan dette problem løses: en

VIBY ANDELSMEJERI

Tlf. 2
Viby, Sj.

Jensen og Julsen

Horsens

A/S MIDDELFART MARGARINEFABRIK

Middelfart — Tlf. 349

AKTIESELSKABET

Varde Bank

Etableret 1872

Blomsterforretningen

»LIBERTY« »ERREBOHUS«

Vestergade 21, Maribo
Telf. 614 - J. P. ANDERSEN

Varde Savværk

Varde - Tlf. 555

Horsens Trælsthandel

Aktieselskab

bevogtning hver dag af hvert sted i vort land? De, der er hjemsendt uden våben, vil komme for sent. Løsningen hedder et hjemmeværn, et hjemmeværn af folk, der ikke forlader deres arbejde i marken, i fabrikken, på kontoret, men som til enhver tid er rede til at give møde, når der bliver kaldt.

Det danske folk har grund til at takke dem, der påtager sig denne vagt. De ofrer af deres tid, de ofrer af deres kræfter. Det er en fælles opgave. Det er en fælles interesse — hvis man da ikke hører til dem, der på forhånd har solgt sig selv til fjenden.

Frihedsbevægelsen i Tyskland

Bladet *Das Parlament* med undertitlen: *Die Woche im Bundestag*, har bragt et særnummer på 32 sider om den 20. juli 1944.

Der redegøres ret udførligt for den gruppe af den tyske modstandsbevægelse, der forberedte attentatet på Hitler den nævnte dato. Der er en mængde kortere og længere biografier over ofrene, der for største delen ombragtes i fængslet i Plötzensee, sådan som bibliotekar Hans Rütting skildrede det i august-nummeret af *Pigtråd*. Der berettes også om et andet — ligeledes mislykket — attentat på Hitler. Det var tilrettelagt i marts 1943.

Iøvrigt forbereder redaktør Walter Hammer, Hamborg, for tiden en omfattende bog om samme emne.

Norges højesteretspræsident går af

Den norske regering har bevilget højesteretspræsident Emil Stang afsked fra 22. september, da han fylder 70 år. Emil Stang var højesteretsdommer fra 1936 og blev præsident for højesteret den 1. juli 1946 efter Paal Berg. Det er endnu ikke bestemt, hvem der skal efterfølge Emil Stang.

Emil Stang sad i Sachsenhausen i længere tid.

Banken for Ringe
og Omegn $\frac{1}{2}$

Blev vi religiøse af frihedskampen?

I sidste nummer af *Pigtråd* bragte vi et interview med vor mest medtagne frihedskæmper Sv. Aage Nielsen, der nu har været invalid i 7 år som følge af deltagelsen i modstandskampen.

Intervieweren spurgte:

— Har sygdommen givet dig kristelige interesser? Og svaret lød:

— Jeg kan ikke sige, at jeg har kristelige interesser. Jeg fandt ikke til kirken, dengang jeg var rask, og derfor har jeg heller ikke søgt den nu. Det er næsten sådan, at jeg ville synes, at det var tarveligt af mig at søge den, mens jeg var syg, så jeg har ikke søgt hjælp ad den vej.

Udtalelsen rejser et interessant problem, nemlig frihedskampens forhold til kristendommen.

Vi har bedt nogle kammerater svare på følgende spørgsmål:

1. Hvad synes du om Sv. Aa. Niensens begrundelse for ikke at søge kirke og kristendom?

2. Hvad betød kristendommen for dig under fangenskab?

3. Med andre ord: Blev du religiøs ved at deltage i frihedskampen?

4. Hvad mener du, at grundene er til, at interessen for kristendom og kristelige værdier har været i aftagende i tiden fra 1945 til i dag.

Mekaniker Børge Pedersen, tidl. Neuenгамme svarer:

Spørgsmål 1:

Jeg synes, at Svend Aage Niensens begrundelse er rigtig, og jeg er næsten sikker på, at hvis alle vore kammerater, der har været og endnu er syge, blev spurgt, så ville svaret blive ligesom Svend Aage Niensens.

Spørgsmål 2:

For mig betød kristendommen intet under mit fangenskab.

Spørgsmål 3:

Jeg blev ikke religiøs af frihedskampen, jeg var det ikke før — så jeg syntes ikke, der var grund til at blive det under frihedskampen.

Spørgsmål 4:

Da jeg ingen interesser har for kristendom og kristelige værdier, synes jeg ikke, jeg er kompetent til at udtale mig om dette problem.

En kammeratlig hilsen til Svend Aage Nielsen.

60921. Børge Pedersen.

Realskolebestyrer Mogens Høirup, Grindsted, tidligere Neuenгамme og Hamborg, siger:

1) Svend Aage Niensens synspunkt er reelt, jeg kender flere, der udtrykker sig næsten ordret i samme retning.

2) Ens tro var vel det sidste faste holdepunkt i en verden, hvor alt andet brasede sammen, og hvor der blev vendt op og ned på alting. Jeg blev hverken mere eller mindre religiøs. Men det strejfede vel ens tanker, hvordan Gud kunne tillade alt dette, ikke mindst når yngre kammerater kom med spørgsmål, f. eks.: »Tror du på Gud?« — Svarede man så bekræftende, fik jeg flere gange svaret: »Hvor kan du tro på en gud, der tillader dette.« — Men alt i alt var det ikke mit indtryk, at koncentrationslejren var noget godt sted for kristendommens udbredelse.

3) Se spm. 2.

4) Ikke let at svare på, når det skal være kort. Mon ikke alt åndsarbejde er ude i en krise — altså er der ikke tale om en almindelig efterkrigstilstand? Jeg tror det. — Alt og alle er så underligt rodløst, og jeg tror bl. a., at det er den tekniske udviklings skyld. Alle kan gennem aviser og radio følge med i, hvad der sker i hele verden. De ser gang på gang krigen fremstillet fra mindst 2 vidt forskellige sider, og da der i forvejen er nok til at optage sindene, så gør de sig ikke den ulempe at prøve på at

Andst Mejeri

Tlf. St. Andst 12

Andst

P. K. Henriksen

Faxe. Tlf. 28

Kolonial-, Material-,
Farvehandel

trænge til bunds i noget spørgsmål. Derfor har de faktisk intet standpunkt og ingen mening. — Denne almene opfattelse af, at man alligevel ikke kan stole på noget, vil vel også smitte af på religiøse spørgsmål. Ja, jeg ved ikke — det var en tanke jeg fik — men iøvrigt ved jeg slet ikke, om interessen for kristelige værdier er i tilbagegang. Nogle mener måske, den kan aflæses på f. eks. kirkebesøgene; men det er jeg nu ikke sikker på. —

Paul Holt

Seminarieforstander, cand. mag.
Paul Holt, tidligere Versen og
Neuengamme, siger:

I anledning af ovenstående spørgsmål skal jeg med glæde komme med nogle udtalelser.

Disse spørgsmål kan vel bedst samles under to mere alment formede: Har oplevelser betydning for udvikling af et menneskes åndelige liv? Og: Hvorfor synes interessen for kristendom aftagende?

Til det første:

Det er yderst forskelligt for de forskellige mennesker. Der synes at være mennesker, for hvem ydre oplevelser er fuldkommen ligegyldige. De kan opleve, hvad det skal være, både af godt og af ondt, de er lige upåvirkelige, lige selvoptagne og selvtilfredse. Og hvordan skulle egentlig mennesker, som mener, at de har deres eget på det tørre, kunne blive væsentligt påvirkede af ydre oplevelser? Og hvis de så tilmed har den mærkværdige opfattelse, at kristendom er en slags medicin, brugbar i særlige,

vanskelige tilfælde, og de umiddelbart erfarer, at de kan klare sig selv uden en sådan medicin, hvordan skulle livets oplevelser kunne virke formende ind på deres åndelige liv? Det er vist næppe tænkeligt.

I dette forhold synes man at have forklaringen på, at selv så hårde oplevelser som koncentrationslejre o. lign. kan glide af mennesker som vand af gæs. Dertil kom yderligere den omstændighed, at disse særlige oplevelser var omgivet af en egen atmosfære. Man stred for en sag af højere moralsk værdi, som gjorde, at man i høj grad følte fristelsen til at se på sig selv som et menneske af højere værdi end ens fangevogtere. Det stivede en af og virkede samtidig på en i retning af at bekræfte en selv i ens egen selvretfærdighed.

Det er derfor meget forståeligt, at disse oplevelser ikke behøvede at føre et menneske ind i den »religiøse« livssituation, hvor man tager sig selv alvorligt på en ny måde.

Stiller man spørgsmålet rent personligt, så vil jeg svare, at disse oplevelser har betydet overordentligt meget for mig selv. Ikke i retning af, at de bevirkede en ny vurdering, men således at forstå, at de lærte mig livet at kende fra grunden af. Man opdagede, hvordan menne-

sket er i naturtilstanden, og det var sandelig ikke et lysteligt skue. Og man fik derigennem en ganske ejendommelig personlig erfaring for, hvor sand kristendommens tale er om, hvad et menneske er. Man lærte at skønne på, hvor værdifuldt det var at have fået »noget på lager« i åndelig henseende, man lærte at blive »lille«, blive taknemlig for selv det mindste gode, som man i sin daglige trykke tilværelse knap nok havde ænset. Det var åndeligt sundt. Man fik en umiddelbar fornemmelse af at være i Guds hånd, at tage een dag ad gangen, af freden midt i elendigheden, at blive bundet til Gud og til

Aktieselskabet

Simon Brønd & Co.

VEJEN

K. Hansen

Vognmands- & Flytteforretning

Vejen

Telefon 58 — 558

Dachau klubbens

Gøglervogn

ruller frem

Lørdag den 20. September Kl. 19.30

i Jernbanealleen nr. 41

Jernbanecafeens selskabslokaler

S-tog, sporvogn og omnibus lige til døren.

Efter underholdningen bal.

Natsporvogn.

Program og billetter fås hos bestyrelsen.

Husk at reservere aftenen for det gode humør.

mennesker på en ny måde; det gik på en ny måde op for en, at Jesus Kristus havde »gjort alle ting vel« i dybeste forstand. Og det var vel også forklaringen på, at juleaften i koncentrationslejren blev en så ejendommelig og rig oplevelse, for det var jo i en stald, det foregik dengang for de snart to tusinde år siden! Og hvem havde derfor større muligheder for påny at opleve jul end netop de, der var i denne elendige situation, langt borte fra den mætte hjemlige jul!

Ja, dette er altså en helt personlig bekendelse, som ikke kan have almen gyldighed, men vel en lille smule betydning som bidrag til en oplysning om »Fangenskab og religiøsitet«.

Til det andet:

Det har jeg ikke noget enkelt svar på. Men jeg vil svare med et modspørgsmål: Hvorfor betyder vi, der har haft de hårde oplevelser i fangenskab og koncentrationslejre, så uendeligt lidt i det åndelige liv i Danmark? Er det fordi disse oplevelser blot er blevet til en anden form for soldaterhistorier? Eller fordi de

er blevet fortsat i had, bitterhed, fornærmethed og stillen krav til andre? Hvis dette er tilfældet, er det jo ikke så underligt, at vi ikke for vort vedkommende har kunnet virke i retning af en højnelse af det åndelige liv og derfor heller ikke har kunnet virke positivt i kristelig henseende.

Mon ikke det vil være af stor betydning, at vi selv stiller os sådanne spørgsmål først?

Vi, der af den ene eller anden grund blev kastet ud i det ekstraordinære i krigens år, har næppe lov til at unddrage os et ansvar. Vi har set mere end de fleste af ondskabens dæmoniske magt; vi må fortælle, hvad vi har set, men ikke som interessante oplevelser til underholdning for os selv og andre, men som et vidnesbyrd, der kan blive til et kald til at besinde sig på, hvad et menneske er, hvad det er i stand til at gøre af frygtelige ting, men tillige til et vidnesbyrd, at også i denne verden virker Gud healende, lægende, oprejsende.

Borgmester Werner

Kragstbjergvej, den 24. januar var der grundstensnedlæggelse, og den 29. august kunne man altså indvie den treetages bygning.

Det er langt hurtigere end man næsten havde turdet håbe, og der er al mulig grund til at berømme både arkitekt, ingeniører og håndværkere for det tempo, der har været på. Der har endda været frostperiode og senere noget regn til at sinke arbejdet, men det er altså gået fint alligevel. Opførelsen af kollegiet har i allerhøjeste grad været en tilfaldssag.

Der bliver nødhotel om sommeren

Kollegiebygningen var budgetteret til 1,1 mill. kr., inclusive inventar, og så vidt det kan skønnes, vil overslaget kunne holde. Af dette beløb har Frihedsfonden ydet de 400.000 kr., medens Odense kommune har skudt resten til, herunder også byggegrunden.

De 56 værelser lejes ud for 45 kr. månedlig, hvortil kommer varme. Det bliver gode og hyggelige værelser, og endvidere indrettes der fem småkøkkener til brug for beboerne, som selv kan lave al deres mad, hvis de har lyst. Der

4.-maj-kollegiet i Odense er nummer seks i rækken.

Der er arbejdet i hurtigt tempo.

Det nye frihedskollegium, der indviedes i Odense den 29. august, er det sjette i rækken af frihedskollegier i Danmark. De fem andre findes i København, Aarhus, Aalborg, Horsens og Esbjerg.

Odensekollegiet er også det sidste og i hvert fald for provinsens vedkommende

det største. Det rummer ialt 56 værelser, og heraf er de ca. 50 allerede lejet ud, så behovet er åbenlyst.

Bygget hurtigere end ventet

Frihedskollegiet — eller 4. maj kollegiet som det også kaldes — er et af arkitekt *Vagn Kyeds* store, smukke byggerarbejder. Det er opført i et tempo, der på baggrund af forskellige vanskeligheder imponerer. Den 22. juni 1948 blev de endelige forhandlinger afsluttet mellem Frihedsfonden og Odense kommune om kollegiets opførelse. Den 2. oktober 1951 tog man det første spadestik i grunden på hjørnet af Østerbæksvej og

Tagpapfabriken

PHØNIX $\frac{A}{S}$

Vejen

Køge Karosserifabrik

E. J. JENSEN

Tlf. 1436

Malermestrer

Ove Hansen & Søn

Helsingør

Edv. Petersen

Kaffe en gros

Helsingør

De kæmpede mod Franco.

bliver intet marketenderi i bygningen, kun anledning til at købe kaffe. Der er en stor fællessal, som også kan lejes ud til møder og mindre sammenkomster, en hyggestue med radio for kollegiets beboere og så iøvrigt lejligheder for kollegiets efør, lektor Bolvig, og til portnerfamilien. Det er jo iøvrigt meningen, at kollegiet skal anvendes som et hårdt påkrævet nødhotel om sommeren, når de daglige beboere må formodes at være på ferie.

Indvielse med 100 gæster

Indvielsen den 29. august formede sig som en feststemt højtidelighed med et lille hundrede gæster — byråd, embedsmænd, håndværksmestre, repræsentanter for frihedsbevægelsen, skoleledere og forskellige andre. Borgmester *Werner* bød som byggeudvalgets formand velkommen, og der indledtes med recitation af direktør *Helge Rungwald*. Formanden for Frihedsfonden, grosserer *P. M. Daell*, København, betegnede den 29. august som Holger Danskes dag og fremhævede Odenses store andel i, at vi fik en 29. august, uden hvilken vi ikke havde fået en 5. maj. Dette sjette 4. maj kollegium er en smuk og værdig afslutning på denne gren af Frihedsfondens virksomhed. 4. maj kollegierne er rejst som levende monumenter for frihedskampen.

Borgmester *Werner* skildrede kollegiets tilblivelse og overdrog bygningen til kollegiets formand, *Irs. Krogsgaard*, og ind imellem var der musik af lærerne *Palle Jørgensen* og *Bent Mortensen*, man sang frihedssangen, og den egentlige indvielseshøjtidelighed, som naturligvis foregik i festsalen, afsluttedes med en tale af kollegiets forstander, lektor *Bolvig* og sangen »I alle de riger og lande«.

Bagefter spadserede gæsterne en rundtur i kollegiebygningen, som blev beset fra kælder til kvist, til sidst blev der budt på et glas vin og et stykke kransekage.

Den indsamling, der forlængst er sat i gang for at skabe et driftsfond til billiggørelse af kollegieværelserne, går iøvrigt godt. Der er indtil nu indsamlet ca. 135.000 kr., og man venter at komme betydeligt højere op i den allernærmeste tid. Det er meningen, at de enkelte værelser på kollegiet skal navngives, mindsteprisen for køb af et værelse er 5000

Leo Kari: DE DANSKE SPANISNSFRIVILLIGE, 206 sider, 14,00 kr. Rosenkilde og Baggers forlag, København.

ARBEJDET med bogen blev påbegyndt i 1938, men blev afbrudt af besættelsen, hvorunder alt kildemateriale bortkom.

I 1945 blev arbejdet genoptaget, og i 1950 dannedes en komité, som støttede sammenslutningens indsamling af materiale og bidrog til at overvinde de økonomiske vanskeligheder, så sagen kunne føres frem til løsning.

Bogen er samlet og udarbejdet af Leo Kari, der selv deltog i kampen i Spanien som frivillig. Under besættelsen blev han efter tyskerne krav interneret i 1942—43, men slap ud og genoptog sin illegale virksomhed, indtil han sammen med sin gruppe blev taget af Gestapo i foråret 1945.

Tre af gruppens medlemmer blev henrettet, og Leo Kari, der også var dømt

til døden, undgik kun eksekutionen ved en række heldige omstændigheder.

En del af de faldnes pårørende har ikke ønsket at give oplysninger til bogen, da de endnu lever i håbet om, at deres søn skal være i live og engang vende hjem.

Forholdet er letforklarligt, da de aldrig har fået officiel bekræftelse på dødsbudskabet.

Der deltog 550 danskere frivilligt i den spanske borgerkrig. 141 hjemsendtes af folkeforbundscommissionen. Tidligere var 50 syge og sårede vendt hjem. Af faldne i Spanien kendes navnene på 110. Dette betyder, at mere end 200 danskeres skæbne er uvis, end ikke deres navne kendes.

Bogen er dels en mindebog for de, der ofrede livet i Spaniens kamp mod Franco-styret, dels en bog, der historisk og politisk placerer kampen i dens tidsmæssige sammenhæng.

Udstyret er smukt og illustrationsmateriale stort og udvalgt med omhu.

kr., og der er allerede modtaget en række henvendelser med ønsker. Der vil senere blive afholdt et par særlige navngivningshøjtideligheder på kollegiet.

Blandt de store bidrag er 20.000 kr. indsamlet på Grønland, 10.000 kr. som er stillet til rådighed fra de frie danske i Persien, og 10.000 kr., som sikrer, at et af kollegiets værelser får navn efter den unge grev *Lennart Ahlefeld Lehn*, der blev dræbt af tyskerne.

Borup Savværk og Træskofabrik

BORUP

Isenkræmmer

Arne Pedersen

Borup St.

HIST OG HER

Doktordisputats i USA

Om kirken i Danmark under besættelsen

En avidreng fra Kolding, feltprovst, pastor *Jens Christian Kjær* har taget den filosofiske doktorgrad ved universitetet i Seattle i USA. Han tog studentereksamen i Kolding samtidig med, at han passede et job som avidreng. Indtil 1950 var han lektor ved universitetet i Seattle, og for tiden gør han tjeneste som feltprovst ved den amerikanske hær.

Doktor-afhandlingens emne er Kirken i Danmark i 1940—45.

Torsperre-kammerat i Danmark

Borgemester og medlem af Hollands 1. kammer *G. Bockhoven*, *Niewe Pekela* holdt i år sommerferie i Danmark. *Bockhoven* vil huskes af mange danskere som en af torsperre-fangerne fra Neuenamme.

Sønderjylland

Læge Gregers Jensen, Augustenborg, tidl. Frøslev-Neuengamme, fyldte 60 år den 15. aug.

Han er født i Sorø og dimitteredes fra Sorø akademi. I 1917 fik han sin embedseksamen, hvorefter han i en år-række var hospitalslæge og reservelæge i hæren. Fra 1922 til 1927 var han læge i Belgisk Kongo, engageret af den belgiske regering, og i 1929 begyndte han som praktiserende læge i Augustenborg, hvor han et par år senere tillige blev tilsynsførende læge ved kystsanatoriet, foruden at han nu også er skolelæge for skoleforbundet Augustenborg—Ketting.

Han har oparbejdet en stor praksis, som han varetager på bedste måde, men alligevel har han også fået tid til at hellige sig andre interesser.

I 1944 blev Gregers Jensen anholdt af Gestapo og blev via Frøslev overført til Neuengamme, hvorfra han videreførtes til udkommandolejre. Han virkede her som læge, og utallige fanger er ham megen tak skyldig for den hjælp og opmuntring, han med de små midler, der stod til hans rådighed, kunne yde dem. Han var, som det er sagt af mange, et lyspunkt i den tunge tid. Over Sverige kom han efter befrielsen tilbage til Augustenborg, hvor han genoptog sin lægegerning.

Gregers Jensen er en mand, der har sine bestemte meninger om tingene. Han er stærkt nationalt interesseret og går aldrig på akkord. Hans patienter sætter stor pris på ham, fordi han er besjælet af de bedste, menneskelige egenskaber. Han kommer til dem stiltfærdigt og vinder hurtigt deres fortrolighed.

Gregers Jensen er også stærkt litterært interesseret, og sine oplevelser og indtryk i Belgisk Kongo har han nedfældet i en bog, »Monganga«, som er ypperligt skrevet, og som har fået mange læsere.

På fødselsdagen var han bortrejst.

Til Indonesien

Allan C. Christensen, tidl. Frøslev, er rejst til Indonesien for at tiltræde en stilling som chef for Danish-Indonesian Trading Association's afdeling i Djakarta.

Allan C., som vi jo alle kender, udgav efter befrielsen en del modstandsbøger. Den fornemste af dem alle var Frøslevbogen med tegninger i farver af Gerda Ploug Sarp. Efter nogle års virksomhed som forlagsboghandler gik han over i forsikringsbranchen. For nogle måneder siden mistede han sin hustru, og det er vel også en af grundene til, at han har følt trang til at prøve sine evner i forretningslivet ude i den store verden.

Allan C. var medlem af bestyrelsen for KH. Da han med bopæl i Indonesien jo er forhindret i at deltage i arbejdet, er han udtrådt af bestyrelsen.

Vi takker ham for hans arbejde, og vi ønsker ham held og lykke med arbejdet i det fremmede.

Demokratierne til debat

Sjællandskonventet, der er en sammenslutning af modstandsfolk i lighed med Ranumkonventet for Jylland, holdt week-end-stævne på Krogerup den 23./24. september.

Statsminister Erik Eriksen havde sendt afbud; i hans sted talte Irs. Per Federspiel. Iøvrigt behandlede den svenske professor Herbert Tingsten emnet: »Det heldigt gennemførte demokrati« på en vittig, ironisk og alvorlig måde. Dr. med. Halfdan Lefevre talte om: »Kæmpende demokrati«.

Week-end'en var præget af et muntert kammeratskab og en aktiv interesse for de aktuelle problemer.

Esbjerg

Ved en højtidelighed den 29. august indviedes på 4. maj kollegiet i Esbjerg to mindeværelser, der fik navnene »Den grønlandske slædepatrulje« og »Eli Knudsen« til minde om den østgrønlandske patruljes kamp mod de tyskere, der under krigen forsøgte at overtage radiostationer på Grønland. De to mindeværelser, til hvis oprettelse der er skænket 20.000 kr., som er indsamlet på Grønland, skal beboes af to unge grønlandere, der for tiden uddanner sig som mekanikere i Esbjerg.

5. maj stipendier

5. maj-fonden i Gøteborg uddeler til efteråret for 7. gang stipendier til unge danske, der i Sverige vil studere svensk kultur, samfunds- og næringsliv. Der står ialt 3000 svenske kroner til rådighed i år. Ansøgningsfristen udløber 15. oktober. Oplysninger fås ved henvendelse til Foreningen Norden, Malmøgade 3, København Ø.

INDHOLD:

	Side
Ryvangen	91-99
Omskoling og miljøforandring...	99
Remarque-roman om k-z-lejrene..	100
Ved den danske inskription i	
Belsen	103
Velkommen til 2000 nye abonnenter	103
Erstatningen skattefri	104
Krupp får 600 millioner	105
11 år i k-z-lejr, derefter ledende politiker	106
Blev vi religiøse af frihedskampen?	108
4.-maj kollegiet i Odense	110

Trykt i 5200 eksemplarer
Afløbet til postvæsenet den 13. september

PIGTRAAD

Organ for og udgivet af Kammeraternes Hjælpefond. Udkommer med 12 numre årligt. Abonnement 12 kr. pr. år. (Girokonto 780 kan benyttes ved bestilling af abonnement.)

SEKRETARIAT

Ekspedition, abonnements- og annonceafdeling, Ordrup Jagtvej 175, Charlottenlund (kontortid 9—12,30). Telefon: Ordrup 5075.

REDAKTION

Ansvarshavende redaktør: Overlærer Johs. Fosmark, Slagelsegade 9, 2., København Ø. Telefon: Øbro 8537 (træffes bedst 17—18).

Redaktionsudvalg: Seminarieførstander Paul Holt, kaptajn Aage Eifer, pastor Poul Riis.

Indlæg, artikler, meddelelser, breve fra læserne m. v., der ønskes optaget i bladet, må være redaktionen i hænde senest den 25. i denne måned.

FORRETNINGSFØRER

Arkitekt H. Kornbeck, Ordrup Jagtvej 137, Charlottenlund. Telefon: Ordrup 5075.